

Marc Abélès, *Thinking beyond the State*, Cornell University Press, Ithaca, 2017., 124 str.

Alternative oblicima moći koji su povijesno nastajali kao posljedica svemoći tržišta i kapitala sve su češća tema istraživanja. Oživljavaju se rasprave o odnosima između moći i otpora, o društvu protiv države, ponovno se pokreću rasprave o komunizmu kao i analize dinamika mikropolitika, i stvara se novo polje s fokusom na molekularnu politiku – nakon perioda raskida filozofije i strukturalističke antropologije, sada se na raskrižju filozofije i političke antropologije otvara novo eksperimentalno polje. Marc Abélès, antropolog, voditelj studija na EHESS-u i voditelj istraživanja u CNRS-u u Parizu, autor je brojnih knjiga, uključujući *Le Spectacle du Pouvoir* (*Spektakl moći*, 2008), *Anthropologie de la globalisation* (*Antropologija globalizacije*, 2008), *Des anthropologues à l'OMC* (*Antropolozi u WTO-u*, 2011), i jedan je od važnijih francuskih političkih antropologa našega doba.

U kratkom ali vrlo oštrom djelu *Thinking beyond the State* (*Misliti onkraj pojma države*), Marc Abélès nanovo preispituje pitanje čovjekovog stanja otuđenosti i nemoći unutar državne strukture te mogućnost njegovog razvijanja unutar drugačijih oblika političke organizacije. Prekomjerni kapitalizam i financijalizacija te kriza koju su prouzročili imali su učinak oživljavanja pojma nacionalne države kao čimbenika integracije te kao neophodnog bedema protiv turbulencija globalizacije. Suočena s jačanjem protekcionističke misli suvremenih društava, sve neusklađenijih s gospodarskim i strateškim realnostima, ova knjiga ističe granice državne paradigme i predlaže da se odlučnije razmišlja onkraj pojma države, na disciplinarnom raskrižju filozofije i političke antropologije.

Država je nedvojbeno u ozbiljnoj krizi, suočena s globalizacijom koja je znatno slabi, pred trgovinskim imperijem čijim se čini gorljivim pomoćnikom. Klasična kritika birokracije, koja državu pokreće, održava je i daje joj značenje, nije izgubila na važnosti, naprotiv. Je li taj zasebni entitet kompatibilan s demokracijom ili osuđen na oligarhijsku konfiskaciju? Je li država, proizvod podjele političkog i društvenog, između koncepcije i izvršenja, između znanja i neznanja, oblik prilagođen društvu s visokom razinom obrazovanja ili njegovom mobilizacijom? Nije li Nietzscheovo "hladno čudovište" krivo za postupno gušenje svakog oblika spontane solidarnosti, monopoliziranjem i težnjom za zaštitnim mehanizmima (i time rizikom od embolije) i inovčavanjem? Nije li krivo za sterilizaciju latentnih sila u društvu?

Čini se kao da se državni bedem protiv tržišta urušava dok svjedočimo tome kako javna vlast postaje vjernom pomoćnicom kapitala vođenog neoliberalnom logikom. Europa je najbolji primjer toga. Politički je Europa dugo proturječila zakonu tržišta. Međutim, politička konsolidacija europskih institucija, nasuprot dosadašnjem trendu, pojačala je moć tržišta u našim životima, čak i zaštitila tržište od mogućih intervencija demokratskom deliberacijom, kroz ugovore (neutralna valuta, neutralizirani proračun, pravo tržišnog natjecanja koje sprečava javnu intervenciju u proizvodnji). Pomisao kako bi institucionalizacija, sama po sebi, izazvala preispitivanje nejednakog društvenog poretk rezultata je pomutnje nastale poistovjećivanjem države i općeg interesa.

Stoga državu trebamo promatrati ne samo kao čuvara stečenih prava, koja se uostalom urušavaju poput santa leda u eri antropocena, već i kao sredstvo za dominaciju i otuđenje. Trebaju li u nekom drugačije zamišljenom svijetu, svijetu sposobnom preživjeti nadolazeće tamne oblake, novi politički oblici koji podrazumijevaju "propadanje" države? Marc Abélès ta pitanja ponovno želi razmotriti jer mu se čini da *Levijatan* spada u "svemir zastarjele povijesti" (str. 2).

Abélès pojam države razmatra i kroz misao Gillesa Deleuzea i Felixa Guattarija, za koje izvorna država nema smisla. Njihova je teza da ne postoji trenutak stvaranja države, jer je pojava države uvijek sinkronizirana sa stvaranjem ljudskog društva, poput želje za represijom. Ali je upravo zasluga antropologije, osobito Pierrea Clastresa (autora knjige *Društvo protiv države*) i Marshalla Sahlinsa, to što je pokazala da su neke zajednice izbjegle nužno razdvajanje vlasti i društva. Takozvane primitivne zajednice uspjele su se ograditi od dobrovoljnog stanja servilnosti. Država, dakle, ne mora biti kobna.

No, suvremena se država mora analizirati u svojoj svojoj specifičnosti. Michel Foucault otvorio je put toj analizi pokazavši da je gospodarstvo sfera kroz koju se upravlja pojedincima. "Kako" se nad nama vlada, a ne više "zašto", zapitao se Foucault, razrađujući koncept mikrofizike moći. Prema Foucaultu, predmet moći je promijenjen: nekoć se poistovjećivala s vlašću nad zemljom, a u suvremenom je svijetu postala vladavina nad tijelom, tzv. biomoć (*biopower*) (higijena, osiguranja, zdravlje, kontrola populacije i njezina raseljavanja, obiteljska politika, obrazovanje...).

Dok je teorija suvereniteta koju je razradio Jean Bodin i dalje vodeća misao u analizi moći, njena je stvarnost nadzor pojedinaca i discipliniranje tijela. Stoga je moć zapravo određeni oblik tehnologije. Kako se moć širi kroz društvo i u njega se infiltrira, ona postaje pozitivna pojava. Moć se više ne odražava kroz sprečavanje, već kroz učinkovitost. Navodi nas da nešto učinimo. U nama stvara raznorazne "sposobnosti".

U suvremenom se kapitalizmu moć ne zadovoljava samo stvaranjem proizvoda nego i istovremenom proizvodnjom subjektivnosti. U antropologiji se ističe da se otpor prema moći u velikoj mjeri izražava kroz “infrapolitiku”, na što ukazuje i James C. Scott u opisu populacija južnoazijske regije Zomije, čiji se stanovnici svakodnevno odupiru moći – ne kroz bučne pobune, već kroz strategije izbjegavanja, bijega, ili zaobilaženja. Infrapolitika, tj. isprepletanje politike i društva, također se odražava i u francuskim seoskim političkim praksama koje je promatrao Abélès, a pokazuje se u obliku neformalne hijerarhije koja izbjegava institucionalne mehanizme. Ukratko, u brojnim zajednicama značajan dio političke sfere izmiče utjecaju države. Stoga se političkim djelovanjem može smatrati i svaka intervencija u različitim poljima, na primjer u polju kulture.

Rasprava o prirodi politike u suvremenom svijetu zaslužuje ostati aktualna. No s obzirom na to da se politika ne ograničava unutar jednog institucionalnog polja, nema smisla stremiti za državnom moći koja će svojom intervencijom riješiti sve probleme. Štoviše, politička scena nije neopipljiva, nego se konstruira kroz sučeljavanja, tvrdnje i riječi. Jacques Rancière govori o imanentnosti politike. Politiku shvaća kao val, kao izraz subjektivne nametljivosti i osporavanja. Kada je Marc Abélès proučavao WTO, osvrnuo se na inicijativu četiriju afričkih zemalja koje su formirale radnu skupinu kako bi inicirale razmatranje pitanja koja se tiču industrije pamuka. Time su promijenile ne samo političku scenu na svjetskoj razini nego su i narušile igru WTO-a izražavanjem neslaganja te afirmiranjem sebe samih kao političkih aktera kojima je cilj preoblikovati političku svijest. Vlade više ne vladaju nad onim čime su nama upravljale. Taj gubitak teritorijalne političke supstance remeti sve dosadašnje referentne točke u vladanju, a u političkom je smislu destruktivan u državama poput Francuske gdje je Vlada bila središnji pojam u definiciji koncepta politike. Kako bi se ponovno stvorio dojam dosljednosti, sada se poziva na “narod”. Ali stvarnost je da je država, onakva kakva je zamišljena u svom povijesnom obliku, već osuđena na nestajanje. U svakom slučaju, tako zastarjelo državno uređenje više ne pruža nikakva rješenja kao ni pozivi za ponovnom uspostavom državnog autoriteta.

Međutim, stvara se novi oblik političkog života: “Valovi koji prelaze preko društvene površine, pokreti koji na nju utječu, sve su manje polarizirani državnim reprezentacijama” (str. 94). Društvene su mreže tipičan primjer te pojave. Vrijeme je da potpuno preispitamo koncept politike i vladavine, i da se upustimo u razmatranje politike budućnosti – kozmopolitike. A kao što to Marc Abélès daje naslutiti dok razmišlja onkraj pojma države u *Thinking beyond the State*, državu će to koštati njenog postojanja.

Ana Tomičić